

PÄÄTÖS

1 KANTELU

Kantelijat pyysivät sähköpostiviestissään 23.10.2012 eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan Turun kaupungin menettelyn kunnallisvaalien 2012 ennakoäänestyksessä. Kantelijat kertoivat, että he ovat molemmat pyörätuolin käyttäjiä. Äänestyspaikalla Turun Kupittaan Citymarketissa maanantaina 22.10.2012 kello 18 oli muutamia normaaleja äänestyskoppeja. Yhtään niistä ei ollut varustettu pyörätuoliäänestäjiä varten. Kantelijoiden pyytäessä pyörätuolin käyttäjälle soveltuvaa äänestysmahdollisuutta pöydän takaa haettiin laatikkokohyelmä, josta muodostui syliin asennettava äänestyskoppi.

Kantelijoiden mielestä järjestely loukkasi yhdenvertaisuutta eikä turvannut vaalisalaisuutta. Kantelun mukaan äänestyspaikoilla tulisi ryhtyä erityisiin toimiin, jotta myös pyörätuolia käyttävät äänestäjät voisivat äänestää yhdenvertaisella tavalla. Jokaiselta äänestyspaikalta pitäisi löytyä asianmukainen ja esteetön äänestyskoppi. Vaalisalaisuus vaarantui, koska äänestyskoppia kannattelevalla vaalivirkailijalla oli suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Äänestäjä ei voi luottaa siihen, että vaalivirkailija pitää silmänsä kiinni. Äänestyskopissa ei myöskään ollut ehdokasluetteloa. Sitä pyydettyä kantelijoille tarjottiin puhelinluettelon paksuista kirjaa, jossa ilmeisesti olivat koko maan ehdokkaat. Vaikeavammaisilla ihmisillä on usein myös hahmotusongelmia, minkä vuoksi on tärkeää, että esteettömässä äänestyskopissa on selkeä kuntakohtainen ehdokasluettelo.

2 SELVITYS

Kantelukirjoituksen johdosta hankittiin Turun kaupungin keskusvaalilautakunnan selvitys, johon kantelijoille varattiin tilaisuus antaa vastine.

Turun kaupungin keskusvaalilautakunnan selvityksessä 11.12.2012 todettiin seuraava.

Turussa oli jo pitkään kiinnitetty huomiota äänestyspaikkojen esteettömyyteen. Tämä seikka oli otettu huomioon esimerkiksi valittaessa varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikkoja, eli oli valittu sellaisia paikkoja, jotka eivät olleet vaikeakulkuisia, ja niihin muutamiin äänestyspaikkoihin, joissa pyörätuolilla vaalihuoneistoon pääseminen oli edellyttänyt erillisen rampin hankkimista, sellainen oli vaalipäiväksi paikalle järjestetty. Samoin keskusvaalilautakunta oli jo vuosia sitten hankkinut runsaat 80 oikeusministeriön suosituksen (esim. kunnallisvaalien 2012 vaaliohjekirjan 1 s. 35) mukaista näkösuojaa, jotka olivat sellaisia kuin kantelussa viitatussa internet- linkissä kuvataan. Sellaiset oli toimitettu kaikille ennakoäänestyspaikoille ja varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikoille, ja niitä oli tilannekohtaisesti hyödynnetty myös laitosäänestyksessä.

Kynnys ry:n Turun toimikunta oli keskusvaalilautakunnalle osoittamassaan 15.2.2012 päivätyssä esityksessä kiinnittänyt huomiota siihen, että kaikilla ennakoäänestyspaikoilla tulisi olla esteetön äänestyskoppi, ja maininnut myös, että ainakin Skanssin ennakoäänestyspaikalla oli presidentinvaalissa ollut esteetön äänestyskoppi, jota oli ollut pyörätuolia tai rollaattoria käyttävän helppo käyttää. Se kantelijoiden kantelussa laatikkokyhäelmäksi kutsuttu järjestely, joka Skanssissa, kuten muissakin ennakoäänestyspaikoissa presidentinvaalissa oli, oli juuri kyseinen näkösuoja. Esityksestä keskusteltiin keskusvaalilautakunnan kokouksessa 26.4.2012, ja päädyttiin siihen, että kunnallisvaaleja varten ei ryhdytä tilaamaan uusia äänestyskoppeja vaan hyödynnetään näkösuojia, joita siis myös esityksen 15.2.2012 perusteella voitiin pitää asianmukaisena ratkaisuna.

Useiden viime vaalien ajan Turussa oli ollut 15 ennakoäänestyspaikkaa. Itellan organisaation myymäläverkoston voimakkaan supistamisen ja jäljelle jääneiden muutaman myymälän ahtauden myötä niiden käyttäminen ennakoäänestyspaikkoina oli tullut käytännössä mahdottomaksi. Keskusvaalilautakunta oli organisoinut äänestyspaikkoja kirjastoihin - joiden niidenkin määrä on viime aikoina eräiltä osin supistunut - ja suuriin päivittäistavara kauppoihin, joka oli sinänsä saanut sekä äänestäjien että kauppiaiden keskuudessa erittäin myönteisen vastaanoton, kun äänestys oli pystytty hoitamaan kaupassakäynnin yhteydessä. Kauppojen auloissa äänestystarkoitukseen käytettävissä oleva tila oli kuitenkin usein hyvin rajallinen. Lisäksi kalusteiden sijoittelussa joudutaan ottamaan huomioon useita seikkoja: äänestyskopit oli sijoitettava sellaiseen kohtaan ja suuntaan, ettei vaalisalaisuus vaarannu. Äänestystapahtuma jonotuksiin, äänestyskopissa käynteineen ja asiointineen sen jälkeen vaalitoimitsijan kanssa oli saatava sujuvaksi. Myöskään pääsy kaupakeskuksessa oleviin liikkeisiin ei saanut vaalitoimituksen vuoksi estyä tai merkittävästi häiriintyä.

Kupittaaan Citymarketin aulatilat eivät edellä mainitut näkökohdat huomioon ottaen sisältäneet juurikaan väljyyttä ennakoäänestyspaikan sijoittamista ajatellen. Tästä oli käytännössä seurannut se, että äänestyspaikkaa varustettaessa oli ilmennyt, että tilaa sellaiselle pöydälle, jolle näkösuoja sijoitettaisiin, ja joka sijaitsisi suhteessa jonottaviin äänestäjiin, kaupan asiakkaisiin ja toimitsijoihin siten, että vaalisalaisuus ei vaarantuisi, ei ollut. Toisaalta myöskään sellaista äänestyspaikan välittömässä yhteydessä olevaa tilaa, johon perinteistä äänestyskoppia leveämpi koppi (jos sellaisia olisi hankittu) olisi

saatu sijoitettua siten, että sinne ja sieltä pois olisi ollut pyörätuolilla liikkuvalla esteetön pääsy, ei luontevasti ollut. Tällöin toimintatavaksi oli jäänyt se menettely, joka kantelussa oli kuvattu.

Ehdokaslistojen yhdistelmä oli vuoden 2012 kunnallisvaaleissa ollut Turussa, kuten eräissä muissakin suurissa kaupungeissa, suuren ehdokasmäärän myötä kokoa AO eli noin 119 cm * 84 cm. Tällaisen arkin kiinnittäminen näkösuojaan ei ollut mitallisesti mahdollista. Se oli tuottanut kokonsa vuoksi jonkin verran hankaluuksia perinteisiin äänestyskoppeihin kiinnittämisessä, kun se oli jouduttu levittämään takaseinän lisäksi osittain sivuseinien puolelle ja alareunan ollessa kiinni kirjoitustasossa yläreuna oli ollut huomattavasti katsetason yläpuolella. Toisaalta sen sijoittaminen erikseen pöytätasolle olisi vaatinut huomattavan suuren pöytätilan, jonka päälle ei olisi voitu sijoittaa näkösuojaa, koska näkösuoja olisi osittain peittänyt yhdistelmän. Kappale yhdistelmästä oli ollut äänestäjän sitä pyytäessä sinänsä hänelle annettavissa tutustumista varten, mutta vaalitoimitsijan menettelytapaa, jossa äänestäjälle oli tarjottu ehdokasluettelot sisältävää kirjaa, ei sitäkään voitu keskusvaalilautakunnan käsityksen mukaan pitää virheellisenä, koska samat tiedot olivat olleet kirjassa ja yhdistelmä oli suurikokoisuutensa vuoksi ollut hankalasti käsiteltävissä. Esimerkiksi laitosaänestystoimikunnilta saadun palautteen mukaan valtaosa turkulaisistakin laitoksessa äänestäneistä oli kokenut kirjan Turkua koskeviin sivuihin tutustumisen olevan helpompaa kuin suurikokoisuutensa vuoksi kömpelön yhdistelmän lukemisen, vaikka heillä oli ollut molemmat saatavilla.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusohjeita

Suomen perustuslaki

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 14 §:n 1 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä. Vaalikelpoisuudesta valtiollisissa vaaleissa on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tässä perustuslaissa. Pykälän 2 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa asuvalla muulla Euroopan unionin kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa sen mukaan kuin lailla säädetään. Pykälän 3 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään. Oikeudesta muutoin osallistua kuntien hallintoon säädetään lailla. Pykälän 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön

mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Vaalilaki

Vaalilain 4 §:n mukaan vaalit toimitetaan järjestämällä ennakoäänestys ja vaalipäivän äänestys. Ennakoäänestyksen ja vaalipäivän äänestyksen järjestämisestä kotimaassa vastaa kunta sekä ennakoäänestyksen järjestämisestä ulkomailla ulkoasiainministeriö.

Vaalilain 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ennakoäänestyspaikkoja ovat ne kotimaan yleiset ennakoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi.

Vaalilain 10 §:n mukaan valtioneuvostossa oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena.

Vaalilain 48 a §:ssä säädetään ennakoäänestystilasta. Pykälän 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että kaikissa kunnanhallituksen päätöksellä kotimaan yleisiksi ennakoäänestyspaikoiksi määrätyissä paikoissa on ennakoäänestystä varten asianmukainen ennakoäänestystila ja tarvittava kalusto. Pykälän 2 momentin mukaan ennakoäänestystilassa tulee olla riittävästi tilaa myös niitä äänestäjiä varten, jotka odottavat vuoroaan päästäkseen äänestämään.

Vaalilain 56 §:ssä säädetään järjestyksestä ennakoäänestyspaikassa. Pykälän 2 momentin mukaan äänestys ennakoäänestyspaikassa on järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Saapuvilla olevien on noudatettava vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Vaalilain 58 §:ssä säädetään äänestämisestä ennakoäänestyksessä. Pykälän 1 momentin mukaan äänestäjällä on oikeus äänestää eduskuntavaaleissa ja kunnallisvaaleissa sen vaalipiirin tai kunnan ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi, europarlamenttivaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta ja presidentinvaalissa ehdokasluettelossa olevaa ehdokasta. Pykälän 2 momentin mukaan äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkin-tä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy. Pykälän 3 momentin mukaan äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämässä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä. Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äanes-

täjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Vaalilain 185 §:ssä säädetään vaaliviranomaisen rikosoikeudellisesta vastuusta. Pykälän mukaan jos vaalipiirilautakunnan, kunnan keskusvaalilautakunnan, vaalilautakunnan tai vaalitoimikunnan jäsen tai vaalitoimitsija taikka muu henkilö tässä laissa tarkoitettuna vaaliviranomaisena toimiessaan laiminlyö velvollisuutensa, häntä rangaistaan niin kuin virkamiestä virkarikoksesta.

Perustuslakivaliokunnan mietintö

Perustuslakivaliokunta totesi mietinnössään (PeVM 3/2013 vp) hallituksen esitykseen laiksi vaalilain muuttamisesta seuraavaa.

Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että vaalipäivän äänestyksessä äänestysmerkintä voidaan tehdä muualakin kuin äänestyskopissa silloin, jos merkinnän tekemisestä äänestyskopissa aiheutuisi äänestäjälle kohtuutonta haittaa. Esityksen perustelujen mukaan tämä tarkoittaa sellaisia tilanteita, joissa äänestyspaikka ei ole esteetön esimerkiksi vammaisille tai hyvin heikkokuntoisille äänestäjille. Vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi perustuslakivaliokunta korostaa ehdotetun menettelyn poikkeuksellisuutta. Vaalipaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä tärkeää on järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aihetta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle.

Vaalilain muuttamisesta annettu laki 496/2013 tuli voimaan 1.7.2013.

Oikeusministeriön vaaliohje

Oikeusministeriö on vaalilain 10 §:n nojalla antanut vaaliviranomaisia varten vaaliohjeet 28.10.2012 toimitettavia kunnallisvaaleja varten. Ohjeen kohdassa 3.6. ovat ohjeet yleisen ennakkoäänestyksen valmistelusta.

Kohdassa 3.6.1. todetaan ennakkoäänestystilan määräämisestä ja järjestämisestä muun ohella seuraavaa.

Ennakkoäänestystilan tulee olla riittävän suuri, jotta äänestys voidaan toimittaa sujuvasti ja luotettavasti eli vaalisalaisuus, vaalivapaus ja vaalirauha turvaten. Tilaan tulee voida sijoittaa tarpeellinen määrä pisteitä, joissa tarkastetaan äänestäjän henkilöllisyys, annetaan äänestyslippu ja otetaan äänestys vastaan.

Tilan tulee olla siten järjestetty, että ruuhkaa ja jonoja syntyy mahdollisimman vähän. Ruuhkat eivät välttämättä johdu siitä, että äänestyspaikkoja liian vähän, vaan siitä, että ennakkoäänestyspaikat on sijoitettu sellaisiin tiloihin, joihin mahtuu liian vähän äänestyskoppeja ja äänestyksen vastaanottopisteitä ja/tai siitä, että ennakkoäänestyspaikassa on muista syistä liian vähän vaalitoimitsijoita nimenomaan

äänestyksen vastaanottopisteissä. Äänestystoimituksessa aikaa ei yleensä vie äänestäjän äänestyskopissa käynti, vaan sen jälkeinen vaalitoimitsijan kanssa asiointi. Siltä varalta, että jonoja ennakoöänestystilassa kuitenkin syntyisi, ennakoöänestystilassa tulee olla riittävästi tilaa myös niitä äänestäjiä varten, jotka odottavat vuoroaan päästäkseen äänestämään.

Ennakoöänestyspaikka on sijoitettava rakennuksessa niin, että rakennuksen poistumistiet pidetään esteettöminä. Poistumisteiden opasteita ei saa peittää. Järjestelyjen asian-mukaisuus on syytä tarvittaessa etukäteen varmistaa alueelliselta pelastusviranomaiselta.

Kohdassa 3.6.2. todetaan esteettömyydestä huolehtimisesta muun ohella seuraavaa.

Keskusvaalilautakunnan tulee huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä. Liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää ennakoöänestyspaikassa on kiinnitettävä huomiota. Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Mahdollisuuksien mukaan olisi esimerkiksi vammaisten käyttämille kulkuvälineille pyrittävä varaamaan pysäköintitilaa ennakoöänestyspaikan välittömässä läheisyydessä ja järjestämään heidän avustamisensa äänestyspaikan ulko- ja sisäpuolella.

Ennakoöänestyspaikalla mahdollisesti olevien kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja esimerkiksi sellaisella luiskalla, että rullaattoria tai sähkökäyttöistä pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Pyörätuolia käyttäviä varten tulee jokaisessa ennakoöänestyspaikassa olla sellainen äänestyskoppi, johon pyörätuoli mahtuu tai irrallinen kirjoitusalue varustettuna suojuksella, jonka turvin äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippunsa.

Äänestäjä ei ollut päässyt pyörätuolilla äänestyskoppiin ja oli joutunut merkitsemään ehdokkaan numeron äänestyslippuun äänestyskopin ulkopuolella. Eduskunnan oikeusasiamies totesi 6.5.2004 kanteluun antamassaan ratkaisussa, että kaupungin keskusvaalilautakunnan olisi tullut huolehtia siitä, että ennakoöänestyspaikka olisi ollut asianmukaisesti varusteltu pyörätuolia käyttävää henkilöä varten. Liikuntarajoitteisten vaalisalaisuuden varmistaminen (esimerkiksi soveltuvilla kirjoitusalueilla tai näkösuojilla) on perustuslain 6 §:ssä turvattun yhdenvertaisen kohtelun sekä perustuslain 14 §:ssä tarkoitettun osallistumisoikeuden aineellista turvaamista.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJin vaalitarkkailijoiden raportti Suomessa vuoden 2011 huhtikuussa pidetyistä eduskuntavaaleista

Raportin kohdassa V.” Lainsäädäntö” alakohdassa B ”Äänioikeus” todetaan muun ohella seuraavaa.

Jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta, on äänioikeutettu eduskuntavaaleissa. Äänioikeutta ei rajoiteta asuinpaikan, vakaumuksen, vankilassaolon, mielenterveyshäiriön tai minkään muun ehdon perusteella.

Lainsäädännössä edellytetään, että jokaisella äänestyspaikalla on oltava nimetty vaaliavustaja, joka auttaa henkilöitä, joiden kyky tehdä

äänestysmerkintä on vamman vuoksi heikentynyt. Lisäksi valtio voi kattaa vammaisten äänestäjien kuljetuskustannukset äänestyspaikoille ja niiltä pois. Kaikkiin äänestyspaikkoihin ei kuitenkaan päässyt pyörätuolilla eikä kaikilla äänestyspaikoilla ollut erityisiä äänestyskoppeja.¹ Vaikka ehdokasluettelot ovat nyt saatavilla pistekirjoituksella, äänestysliput tai muut sokeiden riippumattoman äänestyksen mahdollistavat menetelmät eivät ole. Sokeiden ihmisten äänestäminen on nykyisellään vaarantunut, koska he ovat edelleen riippuvaisia siitä, että avustaja merkitsee heidän äänensä. Vielä ei siis ole pystytty noudattamaan täydellisesti eri kansainvälisiä ja Suomen oikeudellisia asiakirjoja, joissa edellytetään, että kaikille kansalaisille on taatava oikeus vaalisalaisuuteen, ja joissa kielletään syrjintä vammaisuuden perusteella.⁹

3.2

Ennakoäänestysmenettelyn oikeudellinen arviointi

Kantelijat pitivät vuoden 2012 kunnallisvaalien ennakoäänestysmenettelyä kohdallaan tasapuolisen kohtelun vastaisena, koska heille ei tarjottu mahdollisuutta äänestää esteettömässä ja asianmukaisessa äänestyskopissa. He katsoivat myös, että vaalisalaisuus saattoi vaarantua, koska näkösuojaa kannatteli virkailija, jolla oli suora tekninen näköyhteys äänestystapahtumaan. Lisäksi he pitivät epätyytyttävänä sitä, ettei heillä ollut käytettävissään ehdokasluetteloa vaan kirja kaikista maan ehdokkaista.

Turun kaupungin keskusvaalilautakunnan selvityksen mukaan kunnallisvaalien 2012 ennakoäänestyspaikkana toiminut marketin aulatilat eivät sisältäneet riittävää väljyyttä. Äänestyspaikkaa varustettaessa oli ilmennyt, ettei tilaa ollut sellaiselle pöydälle, jolle voitaisiin sijoittaa näkösuoja ja joka sijaitisi muihin äänestäjiin sekä kaupan asiakaisiin ja muuhun toimintaan nähden siten, että vaalisalaisuus ei vaarantuisi. Tämän vuoksi kantelijoille tarjottiin mahdollisuus äänestää käyttäen heidän syliinsä sijoitettavaa näkösuoja. Selvityksen mukaan näkösuoja oli kantelun liitteenä ollut Kynnys ry:n hyväksymä suoja. Laitosäänestyksistä saadun palautteen perusteella koko maan ehdokkaat sisältävän kirjan Turku koskeviin sivuihin tutustumista pidettiin helpompana kuin suurikokoisen ehdokasluettelon käsittelyä.

Perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan esimerkiksi vammaisuuden perusteella. Tämä yhdenvertaisuussäännös ilmaisee perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan paitsi tosiasiallisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta, myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta (HE 309/1993 vp s. 43).

8 Oikeusministeriö antoi ohjeet, joissa edellytetään, että äänestyspaikkojen on oltava esteettömiä, mutta kaikki kunnat eivät panneet tätä vaatimusta täytäntöön.

9 Suomen perustuslain 6 ja 25 pykälä, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla, Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 ja 39 artikla ja monet vammaisten oikeuksista tehdyn yleissopimuksen säännökset, muun muassa 29 artikla, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklan b kohta ja Kööpenhaminan asiakirjan 7.4. kohta.

Perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään. Oikeudesta muutoin osallistua kuntien hallintoon säädetään lailla. Pykälän 4 momentin mukana julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslain 22 § puolestaan asettaa julkiselle vallalle perusoikeuksien turvaamisvelvoitteen. Tämän velvoitteen toteuttamiseksi tietyille erityisryhmille kuten vammaisille voidaan tarjota myös erityispalveluja tai muita tukitoimia, joilla heidän elämäntilanteensa saatetaan mahdollisimman yhdenvertaiseksi niiden kanssa, joilla nämä etuudet pääsääntöisesti jo ovat. Tavoitteena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

Kuntalain 9 §:n 2 momentin mukaan kunnallisvaalit toimitetaan välittöminä, salaisina ja suhteellisina.

Vaalisalaisuudella turvataan äänoikeuden itsenäinen ja ulkoisista tekijöistä riippumaton käyttäminen. Vaalisalaisuuden suoja koituu ensisijaisesti äänestäjän hyväksi, mutta myös valtion kannalta on tärkeää saada vaaleissa esiin oikea, taloudellisesta ja poliittisesta painostuksesta riippumaton kansan tahto. Vaalisalaisuuden turvaamista suojaa osaltaan vaalilain 185 §:n säännös vaaliviranomaisen rikosoikeudellisesta vastuusta. Vaaliviranomaisena toimivien velvollisuuden laiminlyönti johtaa rangaistukseen virkarikoksesta.

Oikeusasiamies Riitta-Leeana Paunioin päätöksen 6.5.2004 mukaan liikuntarajoitteisten vaalisalaisuuden varmistaminen esimerkiksi soveltuvilla kirjoitusaloilla tai näkösuojilla on perustuslain 6 §:ssä turvattu yhdenvertaisen kohtelun sekä perustuslain 14 §:ssä tarkoitetun osallistumisoikeuden aineellista turvaamista.

Vaalilain mukaan ennakoäänestyksen ja vaalipäivän äänestyksen järjestämisestä vastaa kunta. Kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että kaikissa kunnanhallituksen päätöksellä yleiseksi ennakoäänestyspaikoiksi määrätyissä pakoissa on äänestystä varten asianmukainen äänestystila ja riittävä kalustus. Ennakoäänestystilassa tulee olla riittävästi tilaa myös äänestysvuoroaan odottavia varten. Äänestys on ennakoäänestyspaikassa järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Vaalilain mukaan äänestäjän tulee tehdä äänestysmerkintä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy. Perustuslakivaliokunta on vaalilakia koskevassa mietinnössään painottanut sitä, että vaalipaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä on tär-

keää järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aiheita pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista.

Oikeusministeriön vaaliohjeen mukaan äänestystilan tulee olla riittävän suuri, jotta äänestys voidaan suorittaa vaalisalaisuus ja vaalirauha turvaten. Tilaan tulee voida sijoittaa tarpeellinen määrä pisteitä vaalitoimintoja varten. Esteettömyydestä tulee vaaliohjeen mukaan huolehtia siten, että pyörätuolia käyttäviä varten on äänestyskoppi, johon pyörätuoli mahtuu tai irrallinen kirjoitusalue varustettuna suojuksella, jonka turvin äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna äänestää. ETYJ:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportissa on todettu, että kaikkiin äänestyspaikkoihin ei vuoden 2011 huhtikuun vaaleissa päässyt pyörätuolilla eikä niissä ollut erityisiä äänestyskoppeja. Raportin mukaan oikeusministeriö oli antanut ohjeet, joissa edellytettiin, että äänestyspaikat ovat esteettömiä, mutta kaikki kunnat eivät panneet tätä vaatimusta täytäntöön.

Käytettävissä olevan selvityksen perusteella kantelijat joutuivat äänestämään ennakkoon marketin aulatilassa siten, että heidän syliinsä asetettiin irrallinen kirjoitusalue, jota kannatteli vaalivirkailija. Kanteleen mukaan virkailijalla oli suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Keskusvaalilautakunta ei selvityksessään kiistänyt tätä. Keskusvaalilautakunnan selvityksessä myönnetään, ettei aulatilassa ollut riittävästi väljyyttä asianmukaisen esteettömän ennakoäänestyspaikan sijoittamista varten. Keskusvaalilautakunta ei siten ollut huolehtinut siitä, että kysymyksessä olleessa ennakoäänestyspaikassa äänestystilat ja – järjestelyt olisivat tosiasiallisesti olleet sellaiset, että ne olisivat täyttäneet esteettömyyden vaatimuksen. Tämän laiminlyönnin seurauksena kantelijoiden vaalisalaisuutta loukattiin eikä äänestys ei siten tapahtunut heidän kohdallaan sujuvasti eikä luotettavasti.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen ottanut huomioon sen, että Turun keskusvaalilautakunta oli hyvissä ajoin ennen kunnallisvaaleja saanut Kynnys ry:n Turun toimikunnalta esityksen, jossa vaadittiin esteettömien asianmukaisten äänestyskoppien käyttöön ottoa kaikissa äänestyspaikoissa. Myös oikeusministeriön vaaliohjeissa on edellytetty esteettömyydestä huolehtimista. ETYJ:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportissa on kiinnitetty huomiota siihen, etteivät kaikki kunnat ole panneet täytäntöön tätä vaatimusta. Perustuslakivaliokunta on puolestaan vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi korostanut sitä, että vaalipaikalla tulee ensisijaisesti pyrkiä järjestämään äänestyskoppiin pääsy mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestäminen tulee järjestää sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aiheita pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunnan mukaan asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle. Näillä perusteilla katson, että Turun keskusvaalilautakunta laiminlöi sille lain mukaan kuuluvat velvollisuudet huolehtia asianmukaisen esteettömän äänestystilan järjestämisestä ja vaalisalaisuuden säilymisestä äänestyspaikalla. Kysymyksessä on perustuslaissa turvattu yhdenvertaisen

kohtelun ja osallistumisoikeuden aineellisen turvaamisen lainvastainen laiminlyönti.

Muilta osin kantelukirjoitus ei ole johtanut toimenpiteisiin.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan Turun keskusvaalilautakunnalle huomautuksen vastaisen varalle sen lainvastaisesta laiminlyönnistä huolehtia esteettömyydestä ennakkoäänestyspaikalla ja siitä ettei vaalisalaisuus rikkoudu. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Vanhempi
oikeusasiamiehensihteeri

Ulla-Maija Lindström